

טור שישי סבר פלוצקר

ארבע סתירות של סוף הקפיץ

איך ניצלנו ממיתון ברבע השני של 2008? האם אנשים יפסיקו להשתמש בשער דולר דמיוני של 4.5 שקלים? וגם: במדינת ישראל צריכה לתמוך יותר: בזקנים או בילדים?

נוכח פליטה מהתקופה הקודמת

1 איך היינו ולא היינו במיתון קשה

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה חושפים: ברבע השני של השנה שרר בישראל מיתון כבד, רומה בעומק ובהיקפו למיתון שלאחר פרוץ האינפלציה השנייה. הצריכה הפרטית ירדה ב-3.6%, ההוצאות של הממשלה ירדו ב-3.3%, ההשקעות ירדו בחצי אהו והיבוא לארץ ירד ב-15.4%. זו תמונה של נפילה דרמטית בביקושים, צניחה תלולה שרחפה את הכלכלה הישראלית להתכווצות, "לצמיחה שלילית" של כ-3%.

ובכל זאת ואף על פי כן לא שרר מיתון ברבע השני של 2008. איך העלייה ביצוא והירידה ביבוא הצילו את המשק.

היצוא מישראל גדל ברבע השני של השנה ב-6.6% ובלי יהלומים (שהשפעי תם נטו על הפעילות הכלכלית קטנה ביותר) ב-10.6%. הביקושים שזרמו ליישראל מחוץ לארץ הגדילו את התוצר של המשק בשלושה אחוזים שלמים.

אך היונק ביצוא, חיובי ככל שיהיה, לא היה בו די כדי להפוך צמיחה שלילית לחיובית. לכן תרמה הירידה החדה ביבוא לישראל! היבוא האזרחי בלי יהלומים קרס ברבע השני של 2008. תוצרת חוץ הוחלפה בתוצרת הארץ והכלכלה הישראלית עברה לעורף ריאלי ניכר בסחר החוץ, מעבר שתרם 7% לצמיחה.

2 דולרים איך לקנות

כמנות קטנות, חודש אחר חודש, העלה נגיד בנק ישראל את הריבית הישראלית עד לרמה האירופאית, 4.25%. ההעלאה נתבכשה: על פי הדת חזיות של בנק ישראל, תחילת האינפלציה להתכופף ולהתכנס חזרה לתוויה של 1% עד 3% רק בעוד שנה.

וגם זה לא בטוח. לא בטוח בגלל תופעה פסיכולוגית משונה: התרגלנו לתרגם מחירים רבים משקלים לדולר רים כשאנחנו עדיין משתמשים ב"שער הליפין דמיוני" של 4.5 שקלים לדולר, פלוס מינוס. כל סטייה גדולה יותר משער הדמיוני הזה, כך אנחנו מאמינים, היא תופעה חולפת שתתקן את עצמה

"את סוגיית ההצמדה של הפנסיות שמעלה 'כן לזקן' אפשר לתרגם לשאלה יסודית וערכית: האם גם הפנסיונרים במדינת ישראל רשאים ליהנות מפירותיה של הצמיחה?"

"ביצד היינו במיתון כה חריף בביקושים מקומיים והאבטלה בכל זאת ירדה ל-5.9%? זו תופעה ידועה לכלכלנים: במעבר משפל לגאות עולה אבטלה

לספינת המחרים המוטלת. נקודת הייחוס הרחבת המרוויינת החדשה תיקבע סביב 3.5 שקלים לדולר. ומנגד פחות משמעותי בשקל, אפיי לו זמני, יספק תחמושת לכל אלו המי עוים במשותף. ההוולות ייהו ואפשר רק קפריזה של הספקולנטים. מין נרנוד חולף שאוצר ובנק ישראל יתגברו עליו במשותף. ההוולות ייהו ואפשר שלא יתרחשו כלל.

קשה להתנתק מהרגלים ישנים. קשה להשתחרר מהאמונה שעוד מעט, בעוד חודש-חודשיים-שלושה חוזרים ל-4.5 שקלים לדולר, ולכן לא כדאי להוויל את המוצרים והשירותים שמחרימים את המשפיעי-דולה. קשה, לא כלתי-אפשי רי: האינפלציה בארץ תרם אם וכאשר אורחי הארץ ייפרדו מהתקופה/החשש משוכו של השקל החלש.

מהרגע שזה יקרה, מהרגע ששער הדולר החדש ייטמע וייקבע בתודעתנו, מהרגע שיושבי קרנות הרוחב יפסיקו לצעוק עברוי: "מה יהיה עם הדולה, סברו מתי הוא שוב יהיה ארבעה שקלים וחצי?", תחילת התאמת מחירים כללית כלפי מטה. עליה רמו נגיד בנק ישראל, פרופ' פישה, כשבהתבטאות נדידה, שלא זכתה להדים הראויים לה, הוהיר מאפשי רות של דפלציה - או מה שקרוי אצלנו "אינפלציה שלילית" - בעוד שנה.

3 ולא לזקן איך להגיד כן

עמותה צנועה "כן לזקן" הביאה בפני את מזוקתם של הגמלאים מה מגור הציבורי המקבילים פנסיה קציי בית. המושג "פנסיה תקציבית" מחובר בתורה הישראלית עם המושג "הטבה חריגה". יזר העמותה, ע"ד נתן לבנון, הסכיר לי כאותות ובמפותים שלא כך הרכה לפי הסכם השכר החדש שנחתם במאי השנה בין ההסתדרות לבין האוצר, אומר לבנון, מקבלים הפנסיונרים של הממשלה תוספת שכר של 5% כמו כל

תוך זמן קצר או שהשוק יעשה את התיוון או שבנק ישראל יעשה אותו. ולכן אין מה למרד ולהתאים את המי חרים, כולל מחירי היבוא, לשער של 3.5 שקלים לדולר. בשיתותיי עם היבואנים הם אמרו לי, שוב ושבו: "על אף הייסוף של השקל, אנחנו לא מורידים את המחירים ב-15%, כמתחייב מהשינוי בשער הדולה. מקי סימום בשלושה-ארבעה אחוזים. אנחנו עדיין לא בטוחים שהשקל יישאר כמו שהוא או למה לנו להוויל עכשיו ולייקר אחר-כך, כשיבוא הפחות?".

התוצאה הבלתי-צפויה של השקלי וציה הייתה אפוא התייקרות דולרית חדה מאוד של רוב מוצרי יבוא ושירותים מקומיים. מבוכה גדולה עוד יותר שוררת בשוק הריו למגורים. המעבר ממחירים דרי לריים לשקלים מכלכל את היוצרות. הקונים והמוכרים מתקשים להגיע לע" מק השווה: שני הצדדים מחפשים הג- דרה חדשה של "יקר" ו"זול". באווירת האינפלציה הכללית, המקבלת חיזוקים מפרסומים בתקשורת על מחירי דירות אגרותיים, האנשים איבדו כל קנה מידה. פתאום כבר לא ברור אם לדרוש ולקבל מיליון ורבע שקלים עבור הירה זה "הרבה" או "מעט".

אפילו לא ברור אם ההציפנטהאו של משפחת שר הביטחון אהור ברק במי גדלי אקירוב בתל-אביב שווה 40 מיליון שקלים, 20 מיליון שקלים או "רק" 15 מיליון שקלים (שהוא כנראה המחיר הכי קרוב למציאות). מאו השקליציה כל מספר נדל"ן זוכה, לבטח כיהם לרירות יוקרה, שמספר העסקאות בהן מוצרי בנק ישראל יכול לסייע לכוותות השוק בארץ למצוא את נקודת שווי המשקל החדשה, אחוי שהקרע-הכי טוהה של "דולר שווה 4.5 שקלים" נשמטת מתחת לרגליהם. איך על-ידי הפסקת התערבות ממשלת חוץ ויצירת תחרושה כללית שהנגיד פרופ' פישר השלים עם שער ההליפין הנוכחי של השקל והרל ממדינות אקטיבית לפי חות. כך יוטל מחדש עוגן פסיכולוגי

הכלכלי-החברתי שרן ב"חוק ההסדרים" נוסח החלטה מתוקן (נוסח מס' 2), בלא ידיעתו ואפילו להפתעתו הכעושה של שר האוצר עצמו. בניסוח המתוקן הנ"ל הוצע לממשלה להחליט על הקמת חכ"רה ממשלתית מיוחדת שתפקידה יהיה לבצע את ההערכה והריגו של איכות ההוראה האוניברסיטאית. על כך הגי' בו בכירים במשרד המשפטים ובלשכת היועץ המשפטי לממשלה כמכתב חריף במיוחד ששלל מכל וכל את הרעיון של "הכרה ממשלתית".

להלן המשך העלילה הפתלתלה. בימים שעברו בין ישיבת הקבינט שני סתיימה בלא כלום לבין ישיבת התקציב המכרעת של הממשלה לא נחנ כאוצר על זרי הרפנה והכינו נוסח נוסף (מס' 3) של ההחלטה על היחידה/חברה לבריאה ומידידה של איכות האוניברסיטאות. הנוסח אישר בממשלה על חודו של קול כחלק מהחלטה חוק ההסדרים המתוקן והמקוצץ. למחרת שוהחתי על כך עם הממונה על התקציבים, רם בלינקוב. עייף אך מאושר העיר לי בלינקוב, בעוקצנות חברית: "אתה רואה, הצלח! תנו להעביר בממשלה גם את הפרק על הקמת החברה למידידת איכות ההוראה והמחקר במסורות להשכלה גבוהה. זכינו כאישורו המלא וכברכת הדרך של היועץ המשפטי לממשלה".

רם הוא בחור כארו, מלא רצון טוב וניחן כסגולות חיוביות. ריוק כנראה אינו אחת מהן. הנוסח השלישי של ההחלטה על הקמת החברה/היחידה כפי שאושר בממשלה שונה בתכלית מקודם מיו; הוא ריק מתוכן ממשי. כולו הצהרת כוונות בעלמא, מתפתלת ומעורפלת.

בשעה שבנוסח מס' 2 של ההחלטה דובר על הקמת חברה ממשלתית עם הון מניות ממשלתי, בנוסח מס' 3 (שאושר) מדובר על הקמת מתוכן ממשי. כולו הצהרת אחר. כל "מודל" אחר.

בשעה שבנוסח מס' 2 של ההחלטה דובר על מאסם 2009 כמועד הקמתה של החברה, בנוסח מס' 3 אין לכך זכר. בשעה שבנוסח מס' 2 הודגשה אי-תלותה של החברה למידידה כ"מערכת ההשכלה הגבוהה" בלבד, בנוסח מס' 3 נקבעה דר"משמיעית אי-תלותה "בממשלה ובמסורות להשכלה גבוהה" גם יחד.

בשעה שבנוסח מס' 2 נכתב כי האחראי על החברה יהיה "השר לענייני חכרה" (מי זה? אין משרד ממשלתי כזה), בנוסח מס' 3 קיבלה שרת החינוך את מלוא האחריות על היחידה/הגוף/החברה.

בשעה שבנוסח מס' 2 רי היה בהי חלטה ממשלה כדי להקים את החברה הנ"ל, לפי נוסח מס' 3 תצטרך הממשלה להגיש לשם כך לכנסת חוק מיוחד בחקיקה ראשית. שאלתי בכיר לשעבר במשרד האוצר שחוק הסדרים לא אחת עבר תחת ידיו, מה רצונו על נוסח מס' 3 של ההחלטה להקים את היחידה למידידת איכות האוניברסיטאות. האיש צחק כפה מלא. "אני מכיר את התרגיל", סיפר לי, "כך בריוק היינו מנסחים באוצר הצעת החלטה לממשלה כשנואשנו מהסיכוי לממש את הרעיון שלנו, אבל לא רצינו להודות בגלוי בתו. לא רצינו שמתנגדינו יעלוו".

רם בלינקוב מנהל רציני, מצוי בריו ההומור התקציבי. אני כטוח שבשיחת הטלפון שלנו הוא רצה להעמיד את הרברים על דיוקם, אבל היה מותש מליל המיקוח עם הפוליטיקאים שכה עולים, ובצדק, על עצביו.

פגה וכאולם לתוספת הכנסה ריאליזם או שמה מאמצייהם בעבר תרמו לשגשוג הכלכלי של היום ולכן, לפחות במבחן הצדק הטבעי, מן הרין לחלוק איתם את העושר הישראלי החדש? ומנגד: הצ' מרת הפנסיות הממשלתיות-ציבוריות לשכר ממוצע עלולה להוסיף עשרות מיליארדים שקלים לחוב הממשלתי; האם מוצדק להטיל נטל כזה על משלמי המסים בגיל העבודה?

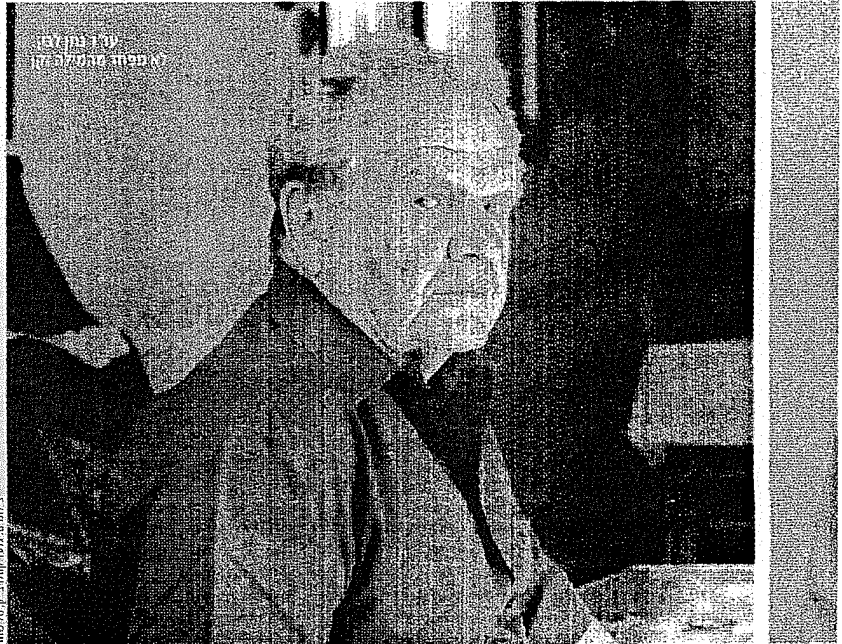
התשובות לשאלות אלו לא מובנות מעליהן. הכרות ומרינות מתלבטות בהן ומכרעות בהן, בררך כלל בלי מודעות למלוא השלכותיהן. שנים רבות העריפו במערב אירופה את האינטרסים של הו' קנים על אלו של הילדים. כתוצאה מכך קרסה בהן הילודה, והריבוי טבעי נטו (שיעור הילודה פחות שיעור התמותה) הפך לשלילי. במקביל הצטברו באירופה הורי ענק של התחייבויות לפנסיות צייבוריות ממשלתיות שאף משק צומח לא מסוגל להרים על כתפיו. בישראל שררה באותן השנים העדפה סוציאלית הפוכה: ילדים גברו על הזקנים. כתוצאה מכך נמשך בארץ ריבוי טבעי גבוה יחסית אבל שיעורי העוני בקרב בני 67 ומעלה היו חכי גבוהים כמעט. ממשלות שרון מ'2002 ואילך שינו את התערוף ונמ' סגרת המאמץ לצמצם את תרבות העוני הגדילו את חלקם של הזקנים והקטינו את חלקם של הילדים כעונת הקצבאות.

הדבר בא לידי ביטוי בולט במיוחד בהי חלטותיה של ממשלת אולמרט לאמץ את המלצות של "ועדת דורנר" ולהגדיל עכרשות אחוים את הקצבאות לניצור לי השואה - מול אי-ביצוע ואיי-שום המלצות של "ועדת שוחט" להפדמה בהשכלה גבוהה, באותה עלות תקציבית לערך. עו"ר נתן לבון מספר בגאווה על פעילותה של עמותת "כן לוקו" כ"מאבק למען ניצולי השואה" ורואה בהגשמת המלצות ועדת דורנר את "המינימום ההכרחי".

רק פילוסופים יכולים לענות על השאלה מה צורך יותר, השקעה באוניברסיטאות העתיד של ישראל או ליקון עול היסטורי שנעשה לניצולי שואה שעלו לישראל לפני 1953. ואולי גם הם לא.

4 איך מחזירים לחיים את חוק ההסדרים

לפני שבוע גוללתי כאן את מסכת הייסורים של פרק אחד בחוק ההסדרים שהגיש האוצר. לעיונם של שרי הממשלה לפני כשבועיים: הפרק על הקמתה של "יחידה למידידה, הער' כה הריגו של איכות ההוראה והמ' חקר במסורות ההשכלה הגבוהה". ווו תמצית העלילה: למשרד האוצר רצון עז להפקיע את המידידה של איכות ההוראה באוניברסיטאות מהמועצה להשכלה גבוהה, שבמסגרתה פועלת משכבר הימים יחידה זהה. לשם כך הוא הציע לממשלה, במסגרת חוק ההסדרים, להחליט על הקמת יחידה ממלכתית חרשה שתעסוק בכך אבל היועץ המשפטי לממשלה הביע התנגדות לניסוחה המקורי של החלטה (נו' מס' 1). פקידיו האוצר הורדו והגישו לקבינט

העמותה שבראשה הוא עומה, "כן לוקו" לא מפריע לו השימוש בכינוי "זקו", המנוגד לתקינות הפוליטית. "אנחנו אנשים זקנים העובדים בהתנודות בשי' ביל אנשים זקנים", הוא אומר, משועשע מהרתיעה שלי. את סוגיית ההצמדה של הפנסיות שמעלה "כן לוקו" אפשר לתרגם לשא' לה יסודית וערכית: האם גם הפנסיונרים במדינת ישראל רשאים להינתן מפירור' תיה של הצמיחה? האם כל תרומתם לעליית פרוין הייצור בארץ נסתיימה ביום פרישתם מהעבודה - ובכך גם

"התרגלנו לתרגם מחירים רבים משקלים לדולרים כשאנחנו משתמשים ב'שער חליפין דמיוני' של 4.5 שקלים לדולר. כל סטייה מהשער הזה, היא תופעה חולפת שתתקן את עצמה תוך זמן קצר"

"רם בלינקוב הוא רצון טוב וניחן בסגולות חיוביות. דיוק כנראה אינו אחת מהן. הנוסח השלישי של ההחלטה על הקמת החברה כפי שאושר בממשלה שונה בתכלית מקודמיו; הוא ריק מתוכן ממשי"

סוסני פישר
מנהיר מדיפולציה

העובדים במגור הציבורי, כפריסה על פני שלוש שנים, ועוד תוספת מיוחדת של 12% האמורה לפצותם על שחיקת הפנסיה. אלא שהשחיקה הריאלית של גמלת הפנסיונרים הייתה עמוקה הרבה יותר. תחילתה ב'1996, שנה אחרונה שכה נתמול מולם של מקבלי פנסיה תקציבית לזכות בהעלאת גמלה מש' מעותית, שצמצמה במקצת את הפער- בינם לבין העובדים הפעילים. מאן, במרוצות 12 שנה, קפאו הפנסיות. כתור' צאה מכך השווי הריאלי שלהן נשחק בעשרות אחוים, במיוחד כהשוואה לשכר הממוצע.

"הפנסיונרים של הממשלה", מת' לזון לבון, "לא מקבלים תוספת ותק או תוספת קידום או תחילת דרגה. הגמלה שלהם יכולה לגדול אך ורק כתוצאה מהסכם מפורש בין ההסתדרות לאוצר, ובאין הסכם כזה, אין גידול".

אבל, אמרתי לנתן לבון, השנה סוף כל סוף ההסתדרות בראשות עופר עיני השיגה עובדכם פיצוי שחיקה מיוחדת למה שלא תורו לה ולו "הפיצוי שהי שיגה ההסתדרות", השיב לבון, "הוא רק שבירי ממה שמגיע לנו. ההסכם חוסך מיליארדי שקלים לאוצר ולא מחלץ אפילו פנסיונר אחד ממצוקה ועוני".

הממשלה מגבשת באחרונה, בהסכמת ההסתדרות, הצעת חוק להצמדת הפנסיות התקציביות למרד המחירים לצרכן; הלא רי בכך? תקיפה כזו לפחות תשמר את כוח הקנייה הממשי של הפנסיה לבון: "החוק הממשלתי שיצמיד את הגמ' לאות למרד המחירים בלבד גרוע בהרבה מהצמדה לשכר. הוא מנתק את הקשר בין גמלאי לעובד ומקטיץ את חלקם של הפנסיונרים בעונה האלואמית. אם יאושר כנסת, ימסר את העול לקונים".

הפתרון הרצוי לגמלא המרינה, לדעת לבון, הוא הצמדת הפנסיות לשי' כר הממוצע במגור הציבורי. ולא פעם בארבע שנים, בעת היונים על הסכם עבודה כולל, אלא מדי שנה כשנה, כי "הוקנים כינתיים הולכים לעולמם". אין לעו"ר לבון עד לפרישתו ממוחה לזכויות עובדים, ההדרו שני ביחס לשם